

Amit Bhaduri

INDIAS VEKST GJENNOM ROVDRIFT

De siste par tiårene har verdens to mest folkerike land, Kina og India, hatt økonomiske vekstrater langt over verdensgjennomsnittet. I seinere år har veksten i Kinas bruttonasjonalprodukt (BNP) vært omtrent tre ganger og i India omtrent to ganger høyere enn den gjennomsnittlige veksten i verdensøkonomien. I India begynte veksten i BNP å akselerere med statsminister Rajiv Gandhis «krypende liberalisering» rundt midten av 1980-årene, og liberaliseringen ble etablert som hovedpunktet i indisk økonomisk politikk fra og med Narashimha Raos regjering, med Manmohan Singh som finansminister, tidlig i 1990-årene.

Denne tilsynelatende suksessen har ledet den tidligere visedirektøren i Det internasjonale pengefondet (IMF), professor Stanley Fischer, til å lage et snedig forsvar for globaliseringen. Han hevder at selv om Kina og India er bare to av ca. 150 land som det finnes økonomiske data for, så har de over halvparten av verdens fattige. Dette betyr at selv om det ikke skjer noen konvergens mellom fattige og rike land målt ved inntekt pr. capita, så impliserer disse to landenes høye vekst at den nåværende globaliseringen reduserer den globale ulikheten og fattigdommen raskere enn noen gang før.¹

Av og til kan statistiske halvsannheter være mer misledende enn direkte løgn. Fischers statistikkbruk er en halvsannhet av denne sorten fordi erfaringen til vanlige mennesker i India er i strid med hans statistiske artefakt. Siden indiske borgere kan uttrykke sitt syn forholdsvis fritt i politiske valg, burde deres dom ved valgene gi en pekepinn om globaliseringens resultater. Denne dommen har vært konsekvent negativ. Under valgkampene er det derfor ikke noe parti som snakker om økonomisk reform, liberalisering og globalisering. I stedet snakker de om at staten skal iverksette større velferdstiltak. Men straks valgene er over, kommer reformene på dagsordenen igjen.

Disse helt forutsigbare svingningene i politiske erklæringer viser at politikerne vet at vanlige mennesker ikke lar seg overbevise av statistiske fantasier, men stoler på sin daglige erfaring. De aksepterer ikke at økonomisk vekst uten videre er entydig fordelaktig. Hvis inntektsfordelingen endres sterkt i deres disfavør, hvis høy vekst ikke utvider deres muligheter for finne tilfredsstillende sysselsetting og levebrød, så vil det straks bli stilt spørsmålstegn ved slik vekst i et demokrati. Det er faktisk dette som skjer, selv om det virker paradoksalt for noen. Feststemningen skapt av høy vekst blir gjennomsyret av folkelig motstand og desperasjon som ofte munner ut i undertrykt raseri. Med nesten tosifrede vekstrater sprer det seg en krypende aggresjon,

en følelse av politisk ubehag. Og ikke noen av de politiske partiene, fra høyre- til venstrefløy, kan unnslippe dette ubehaget fordi de alle har sluttet seg til en ideologi som krever vekst for enhver pris.

Hva er egentlig karakteren til denne paradoksale veksten med økt produksjon og økt folkelig vrede på samme tid? India har i lang tid vært vant til utbredt fattigdom samtidig med vekst, med eller uten «den sosialistiske formen». Mellom en tredjedel og en fjerdedel av befolkningen lever under umenneskelige forhold, i absolutt fattigdom. Tallet på de som er dømt til en slik tilværelse, har sunket svært langsomt de siste tiårene, og ca. 303 millioner mennesker lever fortsatt i den ytterste nød. Kina har gjort det bedre. Der har andelen av befolkningen som er absolutt fattige, sunket fra 53% til 8% på ca. 20 år. Det betyr en reduksjon på 45 prosentpoeng, som er litt av en prestasjon sammenlignet med Indias 17 prosentpoeng.

Fordi Kina har vokst raskere, har imidlertid dette landets relative fattigdom økt mer enn i India. Noen hevder at det voksende gapet mellom de rike og de fattige delene av det kinesiske samfunnet i de seinere årene har vært det verste i nedtegnet økonomisk historie. Det eneste unntaket er kanskje de tidligere sosialistiske landene rett etter Sovjetunionens sammenbrudd. I dagens Kina har de fattigste 20% av befolkningen 5,9% av nasjonalinntekten, mot 8,2% i India. Dette innebærer at de fattigste 20% av befolkningen i disse landene har gjennomsnittlig ca. 30 og 40% av disse landenes inntekt per capita. Men siden Kina har over dobbelt så høy per capita inntekt som India, målt både ved kjøpekraftsparitet og dollarinntekt, så er de 20% i India mye verre stilt absolutt sett. Gini-indeksen som måler ulikhet, ligger mellom 0 og 1, og den stiger med økende ulikhet. I Kina hadde denne indeksen økt til nesten 0,50 i 2006, en av de høyeste verdier i verden.² Ulikheten har økt i India også, men mindre skarpt. Fra 1993/94 til 2004/05 økte Gini-indeksen fra 0,25 til 0,27 i byene og fra 0,31 til 0,35 på landsbygda. Alle andre dimensjoner av ulikhet – mellom regioner, mellom yrkesgrupper og sektorer, og spesielt mellom by og land – har også økt raskt i de to landene, men raskere i Kina enn i India. Kort sagt: Kina har gjort det bedre enn India når det gjaldt å redusere den absolutte fattigdommen, men dårligere ved at gapet mellom rike og fattige har vokst raskere de siste 20 årene.

Et sentralt faktum er slående. Trass i enorme forskjeller i de to landenes politiske systemer så har fellesnevneren ved den høye veksten vært økende ulikhet. Det som vanligvis ikke blir forstått, er at produksjonsvekst og vekst i ulikhet ikke er to isolerte fenomener. Vi hører ofte platityden at høy vekst før eller seinere vil dryppe ned til de fattige, eller at staten kan redusere ulikheten gjennom finanspolitikken og samtidig opprettholde den høye vekstraten. Disse uttalelsene er behagelige å gripe til, men de virker ikke i praksis fordi de overser hovedtrekket ved den nåværende vekstprosessen. Denne vekstmodellen blir drevet av en mektig selvforsterkende mekanisme som

økonomen Gunnar Myrdal beskrev som «kumulativ forårsaking» (*cumulative causation*): Økende ulikhet driver veksten, og veksten skaper mer ulikhet.

Den forsterkende mekanismen har sin grunn i to ulike faktorer som begge i betydelig grad er relaterte til globaliseringen. For det første: I kontrast til tidligere tider da mindre enn 4% økonomisk vekst var assosiert med gjennomsnittlig 2% vekst i sysselsettingen, har India i de siste 10 årene hatt en gjennomsnittlig vekst i BNP på 7 til 8%. Men veksten i regulær sysselsetting har vært bare ca. 1%. Dette betyr at de resterende 6 til 7% vekst i BNP kom fra økt produksjon pr. arbeider, altså økt arbeidsproduktivitet.³ Ifølge offisiell statistikk falt sysselsettingen i den organiserte offentlige sektoren mellom 1991 og 2004, og dette fallet ble knapt nok kompensert av økt sysselsetting i den organiserte private sektoren. Vektleggingen av økt produksjon pr. arbeider som et middel for å styrke den internasjonale konkurransevnen har sin bakside, nemlig at sysselsettingen som er vesentlig i kampen mot fattigdom, bare øker ubetydelig.⁴

I selskapssektoren og i noen av de organiserte industriene kommer produktivitsveksten fra en kombinasjon av mekanisering og økt arbeidstid.⁵ Edward Luce i den engelske næringslivsavisen *Financial Times* rapporterer at Tatas stålverk i Jamhedspur i 1991 produserte en million tonn stål med 85.000 arbeidere. I 2005 hadde produksjonen økt til 5 millioner tonn, mens sysselsettingen var redusert til 44.000. Produksjonen økte med andre ord med en faktor på 5 mens sysselsettingen ble halvert. Det betyr at arbeidsproduktiviteten økte med en faktor på 10, eller 18% pr. år. Sjefsøkonomen i Morgan Stanley, Stephen Roach rapporterer om et lignende tilfelle, ved motorsykkelfabrikken i Puna. Midt på 1990-tallet sysselsatte denne fabrikken 24.000 arbeidere for å produsere 1 million tohjulinger pr. år. I 2004 produserte fabrikken 2,4 millioner tohjulinger med bare 10.500 arbeidere, hjulpet av japanske roboter og indisk informasjonsteknologi. Arbeidsproduktiviteten økte altså med en faktor på nesten 6, eller gjennomsnittlig 21% pr. år.⁶ Det finnes mangfoldige flere eksempler, men uansett er dette et gjennomgående trekk i den private selskapssektoren.

Den voldsomme økningen i arbeidsproduktiviteten uten en tilsvarende økning i lønningene er en enorm kilde til profitt og også en kilde til styrket internasjonal konkurransevne i den globaliserte verden. Men dette er ikke hele historien, kanskje heller ikke den viktigste delen av den. Hele den organiserte sektoren som selskapssektoren er en del av, sysselsetter mindre enn en tiendedel av arbeidsstyrken. Enkel regning med veidde gjennomsnitt viser at en 5–6% årlig økning i arbeidsproduktiviteten i økonomien som helhet er mulig bare hvis den uorganiserte sektoren med sine 90% av den totale arbeidsstyrken også bidrar til denne veksten. Direkte informasjon når det gjelder dette forholdet er ikke tilgjengelig. Flere mikrostudier og rundspøringer demonstrerer imidlertid det generelle mønsteret: Veksten i arbeidsproduktiviteten i den uorganiserte sektoren som inkluderer største-

delen av jordbruket, er i stor grad resultatet av en forlengelse av arbeidsdagen. Grunnen til det er at denne sektoren verken har en arbeidslovgivning eller sosiale sikkerhetsnett som fortjener navnet. Den uorganiserte sektorens bruk av løsarbeid i stort omfang kombinert med leveringskontrakter med den moderne sektoren er effektive midler for å øke arbeidstiden uten å gi mer i lønningsposene. Tallet på selvsysselsatte arbeidere, som teller 260 millioner, økte raskest av alle arbeiderkategorier under regimet med høy vekst, og de har bidradd som en usynlig kilde til veksten i arbeidsproduktiviteten. Mange av disse arbeidernes skånselsløse selvutbytting i et desperat forsøk på å overleve, gjør at de arbeider flere timer pr. dag for svært lite ekstra betaling. Gjennom ulike former for formelle og uformelle underleveranser til selskapene i den organiserte sektoren bidrar disse arbeiderne både til selskapenes profitt, til veksten i arbeidsproduktiviteten og til menneskelig nød.

Ulikheten øker også av en annen grunn. Ulikhetens ideologi, som ofte beskrives som nyliberalisme, er lett synlig på et nivå, men den underliggende, dypere årsaken blir sjelden diskutert. Den indiske økonomiens tiltakende åpenhet overfor internasjonal finans og kapitalbevegelser, i stedet for handel med varer og tjenester, har hatt som konsekvens å paralysere mye av den offentlige politikken for de fattige. Trass i det faktum at India fortsetter å importere mer enn vi eksporterer (i motsetning til Kina), er India i en komfortabel situasjon når det gjelder valutareserver, som passerte 230 milliarder dollar i 2008. Dette er i hovedsak et resultat av porteføljeinvesteringer og kortsiktig kapitalinnstrømming fra forskjellige finansinstitusjoner utenlands. For å holde dette showet i gang må regjeringens finans- og pengepolitikk være i samsvar med finansmarkedenes interesser. Det er grunnen til at den ene indiske regjeringen etter den andre har vært villige til å akseptere Financial Responsibility and Budget Management Act (FRBM) av 2003 som legger strenge restriksjoner på statens budsjettunderskudd. FRBM binder regjeringen til masten slik at den begrenser bruken av penger for å dekke landets mest presserende behov. Det var grunnen til at for eksempel opplegget for sysselsettingsgaranti ble forkastet. Under denne loven avviser regjeringen utgifter til grunnleggende helsetjenester og utdanning, og den begrenser den offentlige politikken til fordel for finansiell disiplin. Dette passer godt for IMF, Verdensbanken og selskapene som ønsker at staten skal støtte, men ikke regulere dem.

Et voksende antall innflytelsesrike personer går inn for at regjeringen skal skaffe seg ressurser gjennom privatiseringer og såkalt offentlig privat samarbeid, men ikke ved å øke budsjettunderskuddet eller innføre en betydelig avgift på omsetning av verdipapirer. Slike tiltak vil nemlig skade «stemningen» i finansmarkedet, altså må regjeringene ta avstand fra dem. Den skjulte agendaen, som har vært kraftfullt fulgt opp av regjeringer av alle farger, er å holde aktørene i finansmarkedene i godt humør. Siden de private bankene og finansinstitusjonene vanligvis lar seg lede av IMF og Verdens-

banken, har disse multilaterale organene en betydelig makt over regjeringens politikk.⁷ Dette har hatt en forkrøplende effekt på politikken for å øke de offentlige utgiftene til sosialsektoren.

Det er først og fremst de fattige som må bære byrden av denne politikken. Ulikhet og nød vokser i takt med at staten rulles tilbake innen sosiale tjenester som grunnleggende helse, utdanning og offentlig omfordeling, med andre ord: forsømmer de fattige, mens «disiplinen» pålagt av finansmarkedene tjener de rike og selskapene. Denne prosessen med høy vekst fanger ca. hver tredje inder i ekstrem fattigdom uten noen mulighet til å unnsnippe verken gjennom vekst i regulær sysselsetting eller gjennom statlige hjelpetiltak. Den globale finansielle nedsmeltingen utenfor regjeringens kontroll og krav om populistiske tiltak rett før valget i 2009 forstyrret til en viss grad politikernes «business as usual»-holdning med ignorering av de fattige. (Men det gjenstår å se hvor lenge dette skiftet varer.)

Ekstremt lav vekst i sysselsettingen og regjeringens kraftløse tiltak forverrer ulikheten ved at en uforholdsmessig andel av økningen i produksjon og sysselsetting går til de rikeste delene av befolkningen. Ikke mer enn ca. 20% av inntektsmottakerne i India tar hele inntektsøkningen. Ytterpunktene i inntektsfordelingen viser et bilde med skrikende kontraster. Ifølge *Forbes Magazine* sin liste over dollarmilliardærer i verden i 2007 økte tallet på indiske milliardærer fra 9 i 2004 til 40 i 2007. Et mye rikere land som Japan hadde 24 milliardærer i 2007, mens Frankrike og Italia hadde bare 14 hver. Selv Kina med en ytterst sterk vekst i den relative ulikheten hadde bare 17 milliardærer.

På bare ett år, fra 2006 til 2007, vokste den samlede formuen til de indiske milliardærene fra 106 milliarder dollar til 170 milliarder. Denne raske formuesøkningen på 60% ville ikke ha vært mulig uten store overdragelser av land. Begrunnet som «offentlige formål» blir store landområder overført både fra delstatsregjeringene og sentralregjeringen til private selskaper for gruvedrift, industrietableringer og opprettelse av «spesielle økonomiske soner» for eksportrettet produksjon. Indias høye vekst har utvilsomt vært mer til fordel for de store selskapene enn for noen andre.

Etter mange år med høy vekst langs denne linjen har India fått utmerkelsen å være nummer to bare bak USA når det gjelder størrelsen på den samlede formuen til landets milliardærer. Samtidig har India verdens største antall av husløse, underernærte analfabeter. Det er ikke overraskende at denne vekstprosessen fratar den vanlige inderen alt håp om å unnsnippe fattigdommen. Nesten halvparten av Indias barn på under 6 år er undervektige og feilernært, nesten 80% lider av anemi, mens ca. 40% av de voksne i India lider av kronisk energimangel. I stillhet blir titusener drept og forkrøplet av nød og permanent hunger, og de mest sårbare blir systematisk hardest rammet. Problemet er mest alvorlig på landsbygda i India og blant småbarn, gravide kvinner, daliter, og adivasier, særlig i de fattigste del-

statene.⁸ Samtidig fortsetter den markedsorienterte politikken og reformene å øke gapet både mellom de rike og de fattige og mellom regionene.

Vekstdynamikken som her er i virksomhet, får stadig næring av den økende ulikheten. Med sine raskt voksende inntekter etterspør den rike gruppen av indere et sett av varer som er utenfor rekkevidden til resten av samfunnet – kjøpesentra med klimaanlegg, luksushoteller og ditto restauranter, boliger og biler, byer i verdensklasse der de fattige blir usynliggjort. Markedet for disse godene ekspanderer raskt trass i det faktum at mer enn 3/4 av alle indere tjener mindre enn 20 rupi pr. dag.⁹ Disse lutfattige menneskene kan ikke være del av det voksende markedet. Kjøpekraften styrer markedet, og markedet overtar og styrer produksjonen mot de varer og tjenester som det finnes tilstrekkelig pengemessig etterspørsel etter. For disse varene kan det kreves høye priser og gjøres gode profitter. Ettersom de privilegerte gruppenes inntekter vokser, vil markedet for luksusvarene vokse enda raskere på grunn av de høye inntektselastisitetene i etterspørselen for disse varene.¹⁰ Varene som de rike konsumerer, har typisk inntektselastisiteter større enn én. Det innebærer at etterspørselen etter en rekke luksusvarer som de rike konsumerer, vokser enda raskere enn inntektene deres. Produksjonsmønsteret i økonomien blir diktert av denne vekstprosessen der de rikes inntekter øker raskere enn inntektene i resten av samfunnet, og etterspørselen etter luksusvarer vokser enda raskere enn disse inntektene gjennom inntektselastisitetenes virkemåte.

Produksjonsstrukturen som følger av denne markedsdrevne høye veksten er sterkt diskriminerende mot de fattige. Mens etterspørselen etter finere varer vokser raskt, øker etterspørselen etter grunnleggende levnetsmidler nesten ikke i det hele tatt. På denne måten gir veksten næring til ulikheten, og ulikheten forsterker veksten. Ifølge en fersk statistisk beregning har 77% av Indias befolkning et konsum per capita pr. dag på mindre enn 20 rupi.¹¹ Selskapenes produksjon for markedet konsentrerer seg med andre ord om 1/4 av den indiske befolkningen og har ingen plass for de andre 3/4 som forbrukere. Det er ikke bare liten eller ingen vekst i de fattiges kjøpekraft, men reduksjonen i statens velferdsutgifter som delvis blir diktert av behovet for å opprettholde et stigende aksjemarked for de rike, hemmer veksten i etterspørselen etter nødvendighetsgoder.

Det raske skiftet i produksjonens sammensetning i favør av finere varer og tjenester kjennetegner denne prosessen på makronivået. Men det er overflod av spesifikke eksempler på mikronivået. Vi har toppmoderne, dyre sykehus drevet av kapitalistiske selskaper, pleiehjem og spa-hoteller for de rike, men ikke nok penger til å kontrollere sykdommer som krever behandling til lave kostnader, for eksempel malaria og tuberkulose. Disse sykdommene fortsetter å drepe et stort antall mennesker hvert eneste år. Dårlige sanitære forhold med mangel på avløpssystemer og rent drikkevann fører til spredning av dødelige sykdommer som særlig rammer små barn.

Mens disse sykdommene kunne bli hindret med beskjedne utgifter, er vann på flasker blitt merkevare i et stadig økende utvalg for dem som har råd til å kjøpe det. Privatskolene for de rike krever ofte større månedsavgifter enn årsinntekten til en gjennomsnittlig ufaglært indisk arbeider, mens de fattige ofte må nøye seg med skoler uten lærere eller klasserom, eller uten noen som helst hjelpemidler.

En stadig mer irreversibel produksjonsstruktur som favoriserer de rike, begynner etter hvert å bite seg fast. Dette skjer fordi investeringene som er nedlagt i de spesifikke produksjonsmidlene skapt for å produsere luksusvarer, ikke uten videre kan bli forvandlet til å produsere nødvendighetsgoder. (Det er verken enkelt eller billig å omgjøre et luksushotell til et primærhelsesenter i en landsby.) Og likevel er det markedets logikk å styre investeringene mot de mest produktive og profitable sektorene med sikte på «effektiv ressursallokering». Prismekanismen sender signaler som styrer denne allokeringen, men de rådende prisene er i høy grad et resultat av den stadig økende inntektsulikheten i vårt samfunn. Markedet blir en dårlig mester når inntektsfordelingen som styrer det, blir stadig verre.

En slik sammensetning i produksjonen i de rikes favør som vårt liberaliserte markedssystem fremmer, har noen snikende konsekvenser. Den er høyst energiintensiv og en tung bruker av vann og lagerressurser, og ofte øver den uakseptabel vold mot naturmiljøet. Vi kan bare tenke på energi- og materialinnholdet i kjøpesentrene med klimaanlegg, luksushotellene og luksuseilighetene, flyreisene og privatbilismen. Dette er uten tvil symboler på et liv i «verdensklasse» i et fattig land, et liv skapt ved å trekke ressurser bort fra landsbygda der majoriteten lever, for å fylle urbaniseringens sorte hull med dens gigantiske appetitt på primær- og lagerressurser. Mange mennesker blir tvunget til å flytte til byene etter at de er blitt fratatt fruktbar jord som blir tatt i bruk for å tjene industrialiseringen. I den kritiske dyrkings-sesongen blir vann og elektrisitet tatt bort fra bøndene for å forsyne byene, og utviklingsprosjekter eksproprierer og tvangsflytter tusenvis av mennesker. Selv småbøndene nær byene får ikke elektrisitet eller vann til å irrigere jordene sine, fordi det urbane India i stadig større grad sluker disse ressursene.

Et eksempel er myndighetenes fordeling av vann. Ifølge Indias riksrevisjon sin rapport publisert den 30. mars 2007, økte delstaten Gujarat tildelingen av vann til industrien fra Narmada-anlegget med en faktor på fem i løpet av 2006. Denne omfordelingen av vann åt seg inn i andelen til tørkerammede landsbyer. Trass i mange løfter til landsbybefolkningene stagnerte vannforsyningen til dem på 0,86 MAF (millioner acre-feet), og selv denne rasjonen blir nå redusert. Vannselskaper og leskedrikkgiganter som Coca Cola borer stadig dypere for å ta ut rent grunnvann som et gratis råmateriale for produktene sine. Småbøndene i de omkringliggende områdene lider fordi

de ikke kan hamle opp med disse selskapenes teknologi eller kapital-kostnader.

Et annet eksempel er jernmalm som blir utvunnet i Jharkhand, Chhattisgarh og Orissa. Denne virksomheten fordriver stammefolkene fra hjemmene deres og fratrar dem deres levebrød. Delstatsregjeringene ser gjennom fingrene med at allmenning som tradisjonelt har gitt de fattige i landsbyene en tilleggsinntekt, systematisk blir beslaglagt av selskapene og de lokale rikfolkene.

Ikke noe sted er tegnene på ødeleggelse i dag klarere enn i jordbruket. I sine landsbyer er India mer døende enn levende. Hver halvtime gjør en bonde selvmord. Naturressurser som er unnværlige for at befolkningen skal overleve – jord, vann, skoger, både private og det som har vært allmenning – tar staten med makt og overleverer til Tata, Ambani, POSCO, Coca Cola, til giganter innen gruveindustrien og andre. Som regel er disse overdragelsene hyllet inn i ugjennomsiktige transaksjoner. Motstand blir møtt med brutalitet. Da gram sabha i Kathikund, Jharkhand, nektet å overdra jord i utviklingens navn, skjøt politiet på dem. To adivasier ble drept. Andre ble såret og fengslet. Systematisk vold og trussel om vold er noen ganger direkte, andre ganger taus og indirekte, men ikke mindre grusom. Dette våpenet bruker staten under dekke av liberalisering, privatisering og globalisering for å ekspropriere millioner som tradisjonelt har levd av naturressursene. De blir tvunget til å oppgi livet på landsbygda, basert på jordbruk, hagebruk, fiske, handverk og småindustri.

De varene og tjenestene som de rike etterspør, kan ikke småprodusenter og landsbyhåndverkere produsere. De finner ingen plass verken som produsenter eller som konsumenter. I stedet må økonomiske aktiviteter som skal tilfredsstille de rike, overgis til store selskaper som nå kan entre scenen i stort omfang. Akselererende vekst og økende ulikhet begynner å virke i tandem. Selskapene trengs for å produsere varene til de rike, og i denne prosessen høster de profitt og skaper lukrativ sysselsetting til de rike. Slik vokser et fattig lands marked for de privilegerte. Langs denne veien til høy vekst gjennom en destruktiv prosess som skaper rikdom til selskapene, formes en ny politisk koalisjon som går på tvers av det tradisjonelle politiske skillet mellom høyre og venstre. På navneskiltet til denne veien står: «Framskritt gjennom industrialisering». Middelklassens opinionsskapere og media forener seg, og stundom snakker de om lindrende «rimelig kompensasjon» til de eksproprierte. Men de har ikke noe forslag til hvordan det kan skapes et alternativt, verdig levebrød for å fylle tomrommet forårsaket av omfattende tvangsflytninger og ødeleggelse i industrialiseringens navn.

Uttalelser om kompensasjon tenderer til å være ensidige ved at de vanligvis fokuserer på privat eiendom, eller i beste fall refererer til leierett til jord. Men de mange fattige som så vidt overlever uten å eie jord eller uten bruksrett til jord, som jordbruksarbeidere, fiskere, båtførere, eller kjerreførere

i jordbruksområder, eller husokkupanter og gateselgere i byene figurerer sjelden i diskusjonene om kompensasjon. Og likevel er disse menneskene de fattigste blant de fattige, og de er kanskje tre ganger så mange som dem som har rett til en eller annen eiendom. Mens staten totalt ignorerer disse fattigste av alle fattige, har den bare et mål for øyet, nemlig å skaffe jord og vannressurser til selskapene. De uttalte tilhengerne av industrialisering stopper aldri opp for å spørre hvorfor de veldig fattige som er minst i stand til det, skal bære den største byrden av de rikenes «økonomiske framskritt».

Dette «framskrittet» leder til en prosess av *intern kolonisering* av de fattige, i hovedsak daliter, adivasier og andre marginaliserte grupper, gjennom voldelig ekspropriering og underkuing. Denne koloniseringen har utløst en slett ikke ukjent sosial prosess mellom den imperialistiske «herresrasen» og de koloniserte «innfødte». Når det tynne, privilegerte samfunns-sjiktet distanserer seg selv fra de fattige, blir hastigheten i denne atskillingsprosessen feiret som et mål på rask vekst. I denne sammenheng er det nesten forvirrende å være vitne til kontrasten mellom venstrepartienes klare standpunkt mot USA-imperialismen, for eksempel atomenergiavtalen mellom USA og India, og deres vilje til å fortsette prosessen med intern kolonisering i industrialiseringens navn.

Gjennom sin forente makt preker de rike, middelklassen og selskapene uavlatelig en ideologi som rettferdiggjør ekspropriering av de fattige som nødvendig for det økonomiske framskrittet. Mens de fattige koloniseres direkte, har denne ideologien indirekte begynt å kolonisere vår bevissthet. Resultatet er en slags uniformering av bevisstheten, en standardisering av tenkningen, som ikke ser noe annet alternativ. Men denne tenkningen har en fatal brist. Uansett hvor mektig de rike selskaperes, mediernes og politikernes forente kampanje er, så forblir deres samlede makt forsvarsløs overfor de fattiges faktiske livserfaringer. Hvis denne vekstprosessen fortsetter lenge, vil den produsere sine egne demoner. Ikke noe samfunn, og slett ikke vårt skjøre demokratiske system, kan utover et visst punkt tåle den økende ulikheten som gir næring til denne høye veksten. Da må de fattiges økende motstand enten bli undertrykt med tiltakende statlig vold. Det vil bryte med alle demokratets normer, og volden vil bli møtt med motvold som skyller over hele samfunnet. Alternativet er å finne en vei til utvikling som bygger på en styrking av demokratiet gjennom folkelig deltakelse. Verken de herskende eller de som blir hersket over kan i det lange løp unnsnippe denne utfordringen brakt fram av Indias høye vekst i seinere år.

Oversatt fra engelsk av Rune Skarstein

NOTER

- 1) Stanley Fischer, «Globalization and its Challenges», *American Economic Review*, Papers and Proceedings, vol. 93, no. 2, mai 2003, s. 1–30. Se særlig s. 6–8 og s. 24.
- 2) Jf. også Skarsteins og Nordhaugs artikkel i dette nr. av *Vardøger*, s. xxxxxx. O.a.
- 3) Jf. K. Sundaram, «Employment, Wages and Poverty in the Non-Agricultural Sector: All-India, 2000–05», *Economic and Political Weekly*, 31. mai 2008, s. 91–99.
- 4) En fersk analyse av data fra National Sample Survey (NSS) indikerer at sysselsettingen i den organiserte sektoren utenfor jordbruket økte med 5,4 millioner mellom 2000 og 2005. Generaldirektoratet i Arbeidsministeriet har derimot beregnet at sysselsettingen gikk ned med 1,6 millioner i denne perioden. Men selv den mest optimistiske tolkningen, av dataene fra NSS, viser at minst 1/3 og kanskje 2/3 av de 41,5 millioner arbeiderne som er sysselsatt i den organiserte sektoren utenfor jordbruket, knapt nok har noe sosialt sikkerhetsnett. De tilhører med andre ord den uformelle sektoren med en arbeidsproduktivitet som er omtrent 1/4 av gjennomsnittet i den organiserte sektoren. Jf. Sundaram, *ibid.*
- 5) Termen «the corporate sector» er oversatt med «selskapssektoren». Likedan er «corporation» oversatt med «selskap». O.a.
- 6) Data samlet av Aseem Shrivastava, «Is the pattern of growth socially and politically sustainable?», *InfoChange India*, januar 2007: <http://infochangeindia.org/Globalisation-/Backgrounder/Is-the-pattern-of-growth-socially-and-politically-sustainable.html>.
- 7) Både IMF og Verdensbanken legger stor vekt på prinsippet om ansvarlighet overfor markedet. Men ironisk nok er de selv totalt uansvarlige for sine anbefalinger og resultater, enten det skjer et økonomisk sammenbrudd under deres ledelse, som i Argentina, eller en akutt finanskriser bryter ut i Øst-Asia, eller stagnasjonen i Afrika sør for Sahara vedvarer år etter år trass i storstilt liberalisering sponset av IMF/Verdensbanken.
- 8) Dalitene og adivasiene som til sammen teller ca. 25% av Indias befolkning, er de fattigste og mest undertrykte folkegruppene. Likevel utgjør de nesten 40% av menneskene som industrialiseringen i sine forskjellige former har fordrevet fra deres land og bosteder og fratatt dem deres levebrød.
- 9) Markedsverdien på 1 rupi tilsvarer ca. 0,14 kr. 20 rupi er altså mindre enn 3 kroner. O.a.
- 10) Inntektselastisiteten til en vare uttrykker den prosentvise økningen i etterspørselen etter varen som følge av 1 prosent vekst i inntekten (ved faste priser).
- 11) A. Sengupta, K.P. Kannan og G. Raveendran, «India's Common People: Who are They, How Many Are They and How do they Live?», *Economic and Political Weekly*, 15. mars, 2008, s. 49–63.